

В. В. Білоцерківець,

д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки, політичної економії та управління, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6740-4611>

О. О. Завгородня,

д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки, політичної економії та управління, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6546-1356>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.10.14

ЕКОНОМІКО-КЛІОМЕТРИЧНІ ВИМІРИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА В ПІЗНЬОЄЛИЗАВЕТІНСЬКУ ДОБУ: ВІД ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДО СИНЕРГІЇ ІНВЕСТИЦІЙ

V. Bilotserkivets,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Economy,
Political Economy and Management, Ukrainian State University of Science and Technologies

O. Zavorodnia,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of International Economy,
Political Economy and Management, Ukrainian State University of Science and Technologies

ECONOMIC AND CLIOMETRIC DIMENSIONS OF INNOVATIVE ACTIVITY OF WILLIAM SHAKESPEARE IN THE LATEST ELIZABETHAN ERA: FROM DIVERSIFICATION TO SYNERGY OF INVESTMENTS

У статті досліджується діяльність Вільяма Шекспіра як новатора не тільки у сфері драматургії, поезії та театральній діяльності, але й як інноватора у просторі бізнесових рішень, ефективного та успішного інвестора. Окреслено основні вектори історично-економічних пошуків в області творчості Вільяма Шекспіра як літератора та активного актора соціально-економічного життя. Показано роль грантів у театральній справі та проведено осучаснення їх величини з урахуванням зростання рівня цін за минулі століття. Проаналізовано зміст та особливості соціально-економічних відносин між власником, пайовиками та найманими робітниками у театрах пізньоелізаветинської доби. Визначено та обгрунтовано економічні виміри реалізації Шекспіром прагнення до нобілітацію. Показано інноваційну стратегію диверсифікації інвестиційних проектів, яку застосовував Шекспір в іпостасі економічного актора, наголошено на важливості лихварства як джерела покращення його соціально-економічного стану.

The article provides a study the activity of William Shakespeare as an innovator in the field of drama, poetry and theatrical activity, also as an innovator in the space of business solutions, an effective and successful investor. The main vectors of historical and economic research in the field of William Shakespeare's work as a writer and an active actor of socio-economic life are outlined. The role of grants in the theatrical business of an outstanding thinker of medieval England is shown, and their

amount has been updated taking into account the increase in the level of prices over the past centuries. The content and features of socio-economic relations between the owner, shareholders and hired workers in the theaters of the late Elizabethan era are analyzed. The significance of William Shakespeare's investments in theatrical entrepreneurship as successful capital investments is revealed. Investments provided the investor with an annual average profit of about UAH 2.5 million. It is illustrated that one of the markers of the efficiency of William Shakespeare's investments is the rate of return. The rate of profit at the Globe Theater exceeded the average rate of profit in the national economy of England at the end of the 16th century. The economic dimensions of Shakespeare's realization of the aspiration to ennoblement are defined and substantiated. The significance of investments in ensuring the positive completion of this process is emphasized. In particular, the emphasis is on obtaining new opportunities for Shakespeare as an investor regarding the free acquisition of land, the purchase of the right to church tithes, the acquisition of extraterritorial status, etc. The innovative strategy of diversification of investment projects, which was used by Shakespeare as an economic actor, is shown. The importance of usury as a source of improving its socio-economic condition is emphasized. The risks and dangers of usurious activity, its social background in the conditions of the dominance of a religious worldview are shown. The role of land investments for the purpose of obtaining rent and investments in agricultural production for the purpose of obtaining profit, which were carried out by William Shakespeare as an economic actor in the framework of the strategy of ensuring synergy of investments, is determined.

Ключові слова: диверсифікація інвестицій, синергія інвестицій, лихварство, підприємництво, пізньоелізаветинська економіка, рантье, діяльність Вільяма Шекспіра.

Key words: investment diversification, investment synergy, usury, entrepreneurship, late Elizabethan economy, rentier, activity of William Shakespeare.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Грунтовне, дійсно наукове дослідження інноваційної діяльності не може зосереджувати увагу виключно на надбанні сучасного економічного життя. Розуміння певного явища, процесу, розробка відповідного категоріального апарату має спиратись на масштабні наукові розвідки, занурення в історію питання, вивчення його не як моментального знімка "тут і зараз", а в координатах його еволюційного руху, поступового розгортання від більш архаїчних до модернових форм. У цьому ракурсі важливого значення набуває дослідження особливостей проведення певних форм інноваційної діяльності конкретними економічними акторами, її змістовного наповнення в реаліях давно минулих епох та в діяннях не легендарних персонажів, але чітко, з точки зору сьогодення, персоніфікованих суб'єктів-інноваторів.

Одним з найвидатніших інноваторів в історії людства, чиї ідеї справили колосальний вплив на подальший розвиток культури, літератури, традицій, обранні його шанувальниками (явними чи неусвідомленими) поведінкових патернів не тільки в локальному, англійському чи англофону цивілізаційному осередку, який би він не був величезним, але й в усьому світі, є Вільям Шекспір. Зрозуміло, що економіко-кліометричні пошуки в предметній сфері інноваційної діяльності не мають пра-

ва залишати поза увагою спадщину (як літературотворчу, так й соціально-економічну) цього мислителя надісторичного масштабу. Численні розробки багатьох дослідників, що протягом кількох поколінь вивчали життя та творчість видатного інноватора, створюють напролюд благодатний ґрунт для проведення подальших плідних наукових розвідок. Життєвий шлях мислителя, сприйняття його не тільки як активного учасника-деміурга літературного буття Середньовічної Англії, але й як безпосереднього актора господарської діяльності, здатного скористатись новими можливостями, що дарувала творчій людині, спроможної до виваженого ризику та пошуку, епоха правління Єлизавети I, не залишає простору для дискусії щодо значення інновацій для Вільяма Шекспіра. Тим більшою є актуальність дослідження економічних та кліометричних аспектів інноваційної діяльності видатного англійського мислителя в пізньоелізаветинську добу, розгляд його літературної та господарської діяльності не тільки в контексті соціально-економічних реалій сучасної йому епохи, але й в розрізі інвестиційної складової, слідування стратегії максимізації результативності капіталовкладень з урахуванням історичної конкретики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інноваційні за змістом пласти як літературної, так і соціально-політичної, економічної діяльності геніального англійського поета-новатора опинились в центрі ува-

ги багатьох генерацій дослідників його творчості в усій величній пишноті, багатогранності й багатовимірності проявів, прикметної для Вільяма Шекспіра. Новатор у драматургії, поезії, театральній діяльності, він стверджував себе й в статусі інноватора у просторі бізнесових рішень, ефективно користувався можливостями для змін, що відкривала пізня Єлизаветинська епоха для заповзятливих людей на Британських островах. У певній мірі ці зрізи діяльності найтитулованішого творця ілюзорно-фантастичного, вабливо-реалістичного світу отримали гідне віддзеркалення як у суто економічних, економіко-історичних чи літературознавчих працях, так й міждисциплінарних дослідженнях видатних дослідників-шекспірознавців. Зокрема, це праці — П. Акройда, М. Арден, У. Баумоля, Е. Берджесса, Дж. Бенті, Р. Бірмана, К. Вард, С. Грінблата, Л. Конлі, Е. МакЕван, М. Незлофф, С. Шенбаума, І. Шайтанова та багатьох інших [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Дослідження цих науковців окреслили загальні вектори історично-економічних пошуків у світі творчості Вільяма Шекспіра як літератора, так й соціально-економічного актора, визначивши, разом з тим, існування ще певних лакун економіко-кліометричних розвідок. Насамперед, це стосується інноваційних вимірів діяльності великого мислителя у ролі успішного господарника та інвестора, розгляд яких необхідно здійснювати з урахуванням специфіки потужного розвитку англійської національної економіки в добу зрілого Ренесансу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає в дослідженні економічних та кліометричних вимірів інноваційної діяльності Вільяма Шекспіра в пізньоєлизаветинську добу як літератора, театрального діяча та інвестора.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Наприкінці 1580-х років молодий Вільям Шекспір рушає до столиці Англії [1, с. 158; 6], і саме тут отримує належного розквіту його майстерність як літератора, успішного підприємця, інвестора, ділової людини. У своїй професійній діяльності він проходить всі шаблі посвячення в театральне мистецтво — від грума до режисера та співвласника театру. Завдяки наполегливості цей важкий шлях він долає майже миттєво. Між 1585 та 1592 роками дослідники розташовують так званий другий період "втрачених років" — конкретні напрями докладання зусиль молодого мислителя протягом цього часу достеменно науці невідомі [5, с. 95—112], проте вже влітку 1592 року він відчуває перший успіх на лондонській сцені. Після чергового спалаху епідемії чуми 1592—1594 років Вільям Шекспір вже виступає в іпостасі одного з організаторів театральної справи. Пандемія чуми змусила лондонські театри припинити свою діяльність, перерва розтягнулась на роки. Нові умови значно ускладнили фінансовий стан учасників театральної трупи. Вільям Шекспір, яскравий представник нового покоління "заповзятливих людей", знаходить за цих умов мецената — Генрі Різлі, графа Саутгемтона, який щедро підтримує автора. Зокрема, за твердженнями його сучасника, Вільяма Давенанта, наведених Джеральдом Бенті, граф зробив Шекспіру надзвичайний

подарунок — 1000 фунтів (близько 12 млн грн в цінах 2023 р.), частину з яких він ймовірно спрямував на придбання паю в театрі [2, с. 61; 7; 8]. Сам Шекспір стає засідником маєтку графа Саутгемтона — Тічфілду, розташованого в Хемпширі, в сільській місцевості, подальше від лондонської антисанітарії [1, с. 286—288]. Там він самовдосконалюється у світському побуті та літературній справі та присвячує власникові свої поеми "Венера та Адоніс" (1593) та "Лукреція" (1594), зазначаючи, зокрема, на початку другої праці, що "Любов, яку я почуваю до Вашої світлості, безконечна ... Те, що я створив, належить вам; те, що я маю ще створити, так само ваше, — як частина того цілого, що повністю віддано вам" [9, с. 572].

Завершення пандемії дозволило драматургу покращити своє фінансове становище, він стає одним з пайщиків театру. Система відносин між власником театру та пайовиками на ті часи вже була регламентованою. Власник театру, Джеймс Бербедрж отримував половину виторгу від галереї, а пайовики — залишок та весь виторг від стоячих місць. На власника театру покладалася обов'язок його утримання, а на пайовиків — інші витрати з оплати праці постановника, акторів, музикантів тощо [5]. Ми маємо доволі детальні відомості щодо економічних аспектів організації театральної діяльності у ту епоху завдяки записам господарського щоденника власника театрів "Роза", "Фортуна" та "Надія" Філіпа Хенслоу, що охоплюють часовий проміжок між 1591 та 1609 роками та корпус яких є вільному доступі [10]. Соціально-економічний зріз відносин між власником, пайовиками та найманими робітниками у театрі Шекспіра навряд чи мав значно відрізнятись, що опосередковано підтверджують ґрунтовні дослідження Л. Конлі [4, с. 68—70, 80, 95, 230—237]. За її твердженням, Вільям Шекспір, Джон Флетчер та Філіп Месенджер досягли найвищої сходинки у кар'єрі та належали до категорії "прикріплених драматургів" (Attached Dramatists), що було наслідком комерційної успішності їх творів та відображало високий рівень їх залучення до роботи театру [4, с. 82].

Щодо цін за квиток у лондонський театр свідчення залишив швейцарець Томас Платтер: "Той, хто згоден дивитися стоячи, залишається внизу і платить один пенні; хто бажає сидіти, той платить ще один, але за бажання зайняти найзручніші місця з подушками, звідки можна не тільки бачити самому, але де все бачитимуть тебе, потрібно заплатити ще один пенні у окремого входу" [6]. Тож найдешевші квитки коштували один пенс (трохи менше 50 грн у цінах 2023 р.), а за найдорожчі, розраховані на поважну та снобістську аудиторію, потрібно було заплатити три пенси (147 грн).

Гонорар за п'єсу драматургу, який також мали оплатити пайовики, в ті часи становив близько 6—8 фунтів, і це була досить пристойна платня з урахуванням тогочасного масштабу цін та рівня заробітних плат. Вчитель, магістр наук у першокласній провінційній школі (такій, в якій здобував освіту молодий Вільям Шекспір) отримував за рік приблизно 20 фунтів, фаховий ремісник з урахуванням виплат у натуральній формі заробляв 8—20 фунтів, а підмайстри, що складали переважну частину глядачів отримували щодня кілька пенсів [6]. Проте, виплата за п'єсу навіть у 10 фунтів стерлінгів (понад

117 000 грн у цінах 2023 р.), на які міг сподіватись лише популярний драматург, мала паушальний характер і на наступні роляти можна було не розраховувати. Але значно більший дохід забезпечували Вільяму Шекспіру його інвестиції у театральне підприємство — з середини останнього десятиріччя XVI століття вони щороку приносили йому близько 200 фунтів [11] (майже 2,5 млн грн в цінах 2023 р., а, з урахуванням властивої до тогочасної Англії середньої норми прибутку, надзвичайно вдале капіталовкладення). За твердженням Томаса Вілсона (1560—1629 рр.), річний дохід джентльмена з доброю репутацією у 1600 р. в Англії мав коливатись в діапазоні 300—400 фунтів стерлінгів (за виключенням Лондона) [12, с. 118].

Успіх та широке визнання дозволяють Вільяму Шекспіру у 1597 році придбати другий за величиною будинок у Стратфордї за 120 фунтів (понад 1 млн грн в цінах 2023 р.) [7—8; 13]. Це колосальна трьохповерхова споруда, в минулому власність найвидатнішого до Шекспіра уродженця міста, колишнього мера Лондона. Таке придбання мало неоднозначно засвідчити досягнення, здобуті новим власником як на літературному поприщі, так й в ролі удачливого підприємця, дбайливого господаря. Величезний будинок використовувався не тільки для проживання. Писемні джерела свідчать, що власники щонайменше частину приміщень використовували як склад для зберігання ячменю та варили ель. Так, за кілька місяців після придбання нового будинку у ньому зберігалось 80 бушелів солоду, який використовували для виготовлення елю [5] — у цьому активну участь брали дружина та доньки поета. І в цьому знов отримує прояв багатогранний талант Вільяма Шекспіра як підприємця, яскравого представника когорти "заповзятливих людей" доби Ренесансу.

Змінився й соціальний статус драматурга, він отримує герб та проходить процедуру нобілітації. Незважаючи на величезні зусилля докладені для набуття права на власний герб, Вільям Шекспір припускається самовисміювання себе у ролі дворянина. Так, у "Дванадцятій ночі" автор, за припущеннями, сам грав роль Мальво-

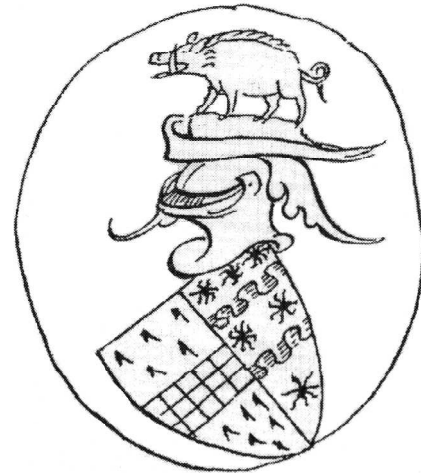

Рис. 1. Герб Арденів на прикладі печаті Роберта Ардена

Джерело: [14, с. 114].

ліо, золотаві підв'язки якого є алюзією на занадто яскравий новий герб роду Шекспірів [5]. Такі дії, мабуть, були реакцією на заздрісні підтексти недругів щодо кольорової гами його гербу. В цьому контексті можна згадати про глузливу пародію на поета у п'єсі його сучасника Бена Джонсона "Кожний поза свого права", в якій герой, власник таверни, хизується гербом із зображенням голови вепра та мотто "Не без гірчиці" [3]. Проте бажання великого Барда доєднатися до дворянства ґрунтувалось на цілком вагомих підставах — спорідненості з старовинним родом Арденів, що підтверджують наукові розвідки генеалогії цієї сім'ї та її зв'язків із родиною Шекспірів.

Тож не дивно, що Шекспір прагнув підкреслити наявність безперечних підстав для отримання нобілітації саме за стародавнім шляхетним походженням, а не за рахунок власних досягнень. Ці прагнення, намагання кооптуватись до привілейованого прошарку "першої верстви" отримали неспростовне підтвердження у девізі,

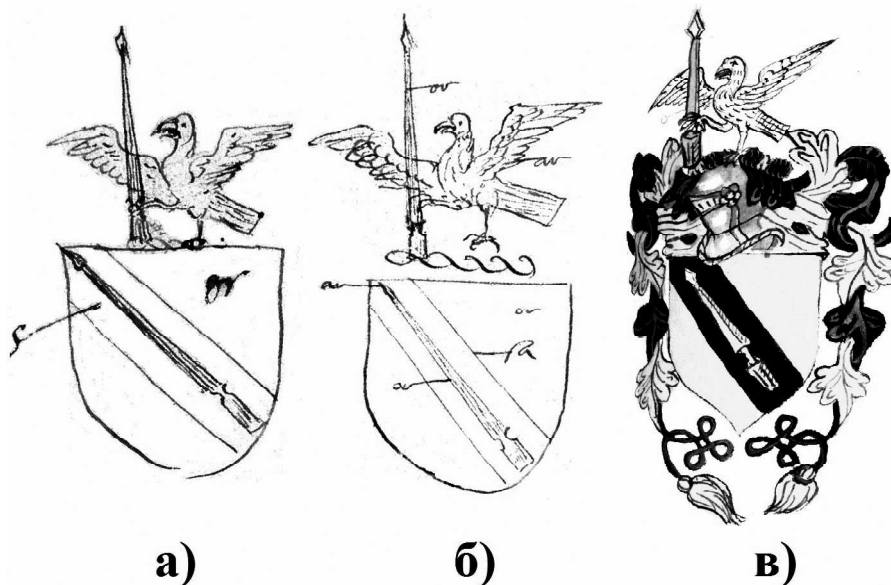

Рис. 2. Різновиди герба Шекспіра: а) перший ескіз герба від 20.10.1596 року; б) другий ескіз герба від 20.10.1596 року; в) кольорова версія герба початку XVII ст.

Джерело: [15].

розташованому на гербі, — "Non Sanz Droict" (у перекладі з французької — "Не без права"). Проте герби Арденів (рис. 1) та Шекспіра (рис. 2) різко відрізняються — не тільки палітрою кольорів, але й змістовно.

Зазвичай, геральдисти для споріднених родів використовували однакові геральдичні фігури та тинктури, позначаючи відгалуження чи споріднення додатковими позначками через поворот шолома, розташування та форму забрала тощо. У випадку з родом Шекспіра цього не сталося, а надто яскраві та контрастні тинктури — золотий метал та чорна емаль — не могли затінити фіаско спроби інкорпорації до бундючної касти стародавньої аристократії. Ще більш підкреслює цей факт дещо глузливе використання герольдмейстером у гербі бурелета замість корони.

Втім і статус нового дворянина, Master та джентльмена досить багато важить для В. Шекспіра у соціально-економічних реаліях пізнього Середньовіччя. Нарешті, увійшовши до 2% вищого класу Англії, він отримує можливість підписувати свої роботи — "mr Shakespere", в умовах феодальної ієрархії покращуються кар'єрні та матримоніальні перспективи для його нащадків (одруження дворянина з представником / представницею третього класу усталено трактувалось в середовищі нобілів як "позолочення герба").

З'являються інші нові можливості, раніше відсутні для Шекспіра, зокрема, щодо вільного придбання землі, купівлі права на церковну десятину тощо. Він як джентльмен втрачає сувору прив'язку до рідного міста, властиву простолюдинам, і вже з екстериторіальним статусом офіційно сприймається владою Лондона не як орендар, а як власник та цілком повноправний член міської громади.

Проте в умовах пізнього Середньовіччя, поступового занепаду в Англії феодальної системи господарювання та посилення позицій джентрі формальна приналежність до вищого класу, шляхетність не є індульгенцією від бідності та злиднів. Підприємлива людина повинна шукати та знаходити або й самостійно створювати нові можливості для забезпечення економічного процвітання. Незважаючи на формальні заборони лихварства, осудливе ставлення до нього релігійних авторитетів, нові часи відкривають перспективи для розвитку позичкового капіталу. Становлення мануфактурного виробництва, тріумфальна експансія внутрішньої та зовнішньої торгівлі в елізаветинську епоху, з одного боку, дарують суспільству шанс скористатись новим, значно збагаченим асортиментом продукції, а, з іншого, нестримна спокуса придбати нове, привабливе, небачене зустрічається з обмеженості ресурсів, які потенційні споживачі можуть спрямувати на їх купівлю. Аналогічний брак коштів відчували й підприємці. Тож розквіт лихварства та подальше становлення системи позичкового капіталу стають лише питаннями часу. Не міг залишатись осторонь цих процесів й заповзятливий драматург — надання грошей у борг, отримання належних відсотків стають ще одним способом його збагачення. Недарма у своєму передсмертному памфлеті "На гріш розуму, купленого за мільйон каяття" його сучасник, колега та недоброзичливець Роберт Грін у рядках, присвячених Шекспіру, разом з іншими звинуваченнями на його адресу зазначає: "найкращий чоловік з усіх вас ніколи не стане лихварем" [16, с. 2]. Це тільки одне із свідчень того, що великий драматург продовжив справу свого батька та добре зарекомендував

себе й на ниві лихварства, надаючи гроші в борг під відсотки. Про доходність лихварства він цілком фахово згадує й у 6-му сонеті:

"That use is not forbidden usury,
Which happies those that pay the willing loan;
That's for thy self to breed another thee,
Or ten times happier, be it ten for one;" [17, с. 1008].

Гадаємо, більшість боржників вчасно повертали борг, збагачуючи Вільяма Шекспіра. Історія не залишила нам їх імен. Проте несумлінні боржники завдяки науковим розвідкам шекспірознавців закарбували свої імена у вічності. Такими недбалими позичальниками виявились щонайменше власник аптеки Філіп Роджерс та джентльмен Джон Едденбрук, з яких Шекспір, вимогливий позикодавець, змушений був стягувати борги у судовому порядку [6].

Отримані кошти він далекоглядно та вигідно інвестував — в 1602 році Шекспір придбав за 320 фунтів (понад 3,7 млн грн у цінах 2023 р.) близько 44 гектарів землі неподалік від Старого Стратфорда — величезні земельні володіння для тих часів за урахування, що середня площа фермерського господарства в Англії у 1600—1649 рр. становила всього 1,7 гектари [8; 18; 19, с. 10]. У 1605 році він отримав у Ральфа Хубо за 440 фунтів стерлінгів право на стягування "великої" частини церковної десятини з пшениці, соломи і сіна ("мала" частина десятини поширювалась на вовну, ягнят та інші незначні продукти) у місцевості Старого Стратфорда, Уелкума та Бішоптона, вартість якої становила 34 фунти (близько 400 тис. грн у цінах 2023 р.) за рік [8; 18]. В умовах позитивної економічної динаміки такі капіталовкладення мали забезпечити стабільно зростаючий дохід, що й показало найближче майбутнє. А з урахуванням інвестицій в аграрне виробництво, переробку сільськогосподарської продукції, такі капіталовкладення мали забезпечити синергію інвестицій та отримання додаткового зиску для В. Шекспіра. Інвестиції виявились дуже успішними.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Досліджено економічні та кліометричні аспекти діяльності Вільяма Шекспіра як інноватора в епоху правління Єлизавети I. Показано, що інноваційна діяльність великого англійця не обмежувалась творчістю у сфері поезії, драматургії та театральної справи. Розкрито постать Вільяма Шекспіра не тільки як творця-літератора, але як дбайливого та успішного підприємця, ефективного інноватора, що поєднував у своїй підприємницькій діяльності прагнення до диверсифікації (від сфери послуг та сільськогосподарського виробництва до лихварства та отримання ренти) та синергії інвестицій, що відкриває широкі перспективи дослідження діяльності його як звичайного економічного суб'єкта, що опинився на перехресті століть нових можливостей.

Література:

1. Акройд П. Шекспир. Биография. Москва, 2014. Колибри. 736 с.
2. Bentely G.E. Shakespeare: A Biographical Handbook (Yale Shakespeare Supplements). Yale, 1961. Yale University Press. 256 p.

3. Берджесс Э. Уильям Шекспир. Гений и его эпоха. Москва, 2001. Центрполиграф. 383 с.

4. Conley L.A. The Crew / of Common Playwrights: Collaboration and Authorial Community in the Early Modern Theater. Dissertations. Chicago, 2012. 308 p. URL: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1298&context=luc_diss (дата звернення: 27.02.2023).

5. Schoenbaum S. William Shakespeare: A Compact Documentary Life. Oxford, 1987. 384 p.

6. Шайтанов И.О. Шекспир. Москва, 2013. 474 с.

7. Purchasing power of one British pound sterling (GBP) from 1209 to 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/1031884/value-pound-sterling-since/> (дата звернення: 23.04.2023).

8. Bank of England. Inflation calculator. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy/inflation/inflation-calculator> (дата звернення: 23.04.2023).

9. Шекспір В. Лукреція: пер. з англ. М. Габлевич / Твори в шести томах / За ред. П. А. Загребельного, Д. В. Затонського та ін. Київ., 1986. Т. 6. С. 572—620.

10. Henslowe's Diary (1591—1609). URL: <https://henslowe-alleyn.org.uk/essays/henslowes-diary-1591-1609/> (дата звернення: 14.03.2023).

11. Иванов Д. Из истории английского театра. Иностранная литература. 2014. №5. С. 30—47.

12. Wilson T. England in 1600 / Social Change and Revolution in England 1540—1649 / Ed. H.F. Kearney. London, 1970. P. 115—119.

13. About Shakespeare's New Place. URL: <https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/shakespeare/shakespeares-new-place/about-shakespeares-new-place/> (дата звернення: 29.03.2023).

14. Arden D. A gift from Robert Glower. The coat of arms. The journal of the Heraldry Society. 2005. No. 210. P. 105—116.

15. Shakespeare's coat of arms. URL: <https://shakespearedocumented.folger.edu/highlights/shakespeares-coat-arms> (дата звернення: 22.03.2023).

16. Greene R. Greenes Groats-Worth of witte, bought with a million of Repentance. London, 1592. 3 p.

17. Shakespeare W. Sonnets / The Complete Illustrated Works of William Shakespeare. London, 2013. — P. 1008-1023.

18. Bearman R. Stratford tithes, July 24, 1605. URL: <https://shakespearedocumented.folger.edu/resource/document/assignment-ralph-hubaud-ipsley-esquire-william-shakespeare-stratford-upon-avon> (дата звернення: 17.12.2022).

19. Clark G. The Consumer Revolution: Turning Point in Human History, or Statistical Artifact? URL: <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/papers/Consumer%20Revolution.pdf> (дата звернення: 07.03.2022).

References:

1. Ackroyd, P. (2014), Shekspyr. Byohrafiya [Shakespeare. Biography], Kolibri, Moscow, Russia.

2. Bentely, G.E. (1961), Shakespeare: A Biographical Handbook (Yale Shakespeare Supplements), Yale University Press, Yale.

3. Burgess, A. (2001), Uyliam Shekspyr. Henyi y eho epokha [William Shakespeare. Genius and his era], Tsentrpolihraf, Moscow, Russia.

4. Conley, L.A. (2012), "The Crew / of Common Playwrights: Collaboration and Authorial Community in the Early Modern Theater", Dissertations, Chicago, [Online], available at: https://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1298&context=luc_diss (Accessed 27 Februar 2023).

5. Schoenbaum, S. (1987), William Shakespeare: A Compact Documentary Life, Oxford University Press, Oxford.

6. Shaitanov, Y.O. (2013), Shakespeare [Shakespeare], Molodaia hvardiia, Moscow, Russia.

7. Statista (2020), "Purchasing power of one British pound sterling (GBP) from 1209 to 2019", [Online], available at: <https://www.statista.com/statistics/1031884/value-pound-sterling-since/> (Accessed 23 April 2023).

8. Bank of England (2023), "Inflation calculator", [Online], available at: <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy/inflation/inflation-calculator> (Accessed 23 April 2023).

9. Shakespeare, W. (1986), "The Rape of Lucrece", Tvory [Works], vol. 6, Dnipro, Kyiv, Ukraine, pp. 572—620.

10. The Henslowe-Alleyn Digitisation Project (2023), ""Henslowe's Diary (1591-1609), [Online], available at: <https://henslowe-alleyn.org.uk/essays/henslowes-diary-1591-1609/> (Accessed 14 March 2023).

11. Ivanov, D. (2014), "From the history of the English theater", Inostrannaya literature, vol. 5, pp. 30—47.

12. Wilson, T. (1970), "England in 1600", Social Change and Revolution in England 1540—1649 (Problems and perspectives in History), Barnes and Noble, Inc., London, pp. 115—119.

13. Shakespeare Birthplace Trust (2019), "About Shakespeare's New Place", [Online], available at: <https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/shakespeare/shakespeares-new-place/about-shakespeares-new-place/> (Accessed 29 March 2023).

14. Arden, D. (2005), "A gift from Robert Glower. The coat of arms", The journal of the Heraldry Society, vol. 210, pp. 105—116.

15. Shakespeare Documented (2023), "Shakespeare's coat of arms", [Online], available at: <https://shakespearedocumented.folger.edu/highlights/shakespeares-coat-arms> (Accessed 22 March 2023).

16. Greene, R. (1592), Greenes Groats-Worth of witte, bought with a million of Repentance, London.

17. Shakespeare, W. (2013), "Sonnets", The Complete Illustrated Works of William Shakespeare, Bounty Books, London, pp. 1008—1023.

18. Bearman, R. (1605), "Stratford tithes, July 24, 1605", [Online], available at: <https://shakespearedocumented.folger.edu/resource/document/assignment-ralph-hubaud-ipsley-esquire-william-shakespeare-stratford-upon-avon> (Accessed 17 December 2022).

19. Clark, G. (2010), "The Consumer Revolution: Turning Point in Human History, or Statistical Artifact?" [Online], available at: <http://faculty.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/papers/Consumer%20Revolution.pdf> (Accessed 07 March 2023).

Стаття надійшла до редакції 02.05.2023 р.